

mektedir. Şarkılarda Beşiktaş, Göksu, Küçüksu, Çubuklu, Kandilli ve Kalender gibi yerlerin adları geçmekte ve bu sayede Boğaziçi'nde nerelerin daha çok rağbet gördüğü öğrenilmektedir. Boğaziçi'ne dair şarkı yazma geleneği son zamanlara kadar devam etmiştir.

Boğaziçi ve güzellikleri Tanzimat'tan sonraki edebiyatımızda roman ve hikâyelere de konu olmuştur. Nâbizâde Nâzım'ın *Zehra'sı*, Halit Ziya Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnû*'u ile *Bir Yazın Tarihi*, Mehmed Rauf'un *Eylül*'ü, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Metres*, *Cehennemlik* ve *Cadı* adlı eserleri, Halide Edip'in *Tatarcık*'ı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Nur Baba'sı*, Refik Halit Karay'ın *İstanbul'un İç Yüzü* adlı eseri, Ahmed Râsim'in birçok hikâyesi, Saffetî Ziya'nın *Silinmiş Çehreler* ve *Beliren Simalar*'ı, Ruşen Eşref Ünyayın'ın *Ayrıllıklar*'ı, Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Boğaziçi Mehtapları* ile *Boğaziçi Yalıları* adlı eserlerinde Boğaziçi'nin bir kesiminde, bir semtinde veya bir yalisında geçen olaylar anlatılmıştır. Fakat İstanbul gibi Boğaziçi'ni de şiirlerinde bütün ihtişamı ile yaşatan şair Yahya Kemal Beyatlı'dır. Birçoğu bestelenen bu şiirler, gerçekten 500 yıllık Boğaziçi'ndeki Türk varlığının ve Türk medeniyetinin en heyecanlı ifadesi olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, İbnülemin-Saray, nr. 199, 633, 2855; BA, İbnülemin-Dahiliye, nr. 1268; BA, Cevdet-Saray, nr. 39, 208, 257, 608, 1040, 1661, 1889, 2025, 3901, 5039, 5544, 5805, 6233; BA, Cevdet-Askerî, nr. 353, 359, 2347, 2651, 3032, 3082, 3659, 4370, 4914, 5164, 5594, 5810, 5898, 6871, 7146, 9121, 9148, 9193, 9536, 10.284; BA, Cevdet-Evkaf, nr. 2231; BA, *Sadâret Mütferrik Defterleri*, nr. 707/2; Âli, *Künhü'l-ahbâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 5959, vr. 448^{a-b}, 475^{a-b}, 532^{a-b}; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârih*, I, 148; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, s. 664; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 453 vd.; Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi (XVII. Asırda İstanbul)* (trc. H. Andreasyan), İstanbul 1988, s. 31-53; Nâimâ, *Târih*, II, 107, 341; III, 43, 100, 166; Silâhdar, *Târih*, I, 732; Râşid, *Târih*, II, 109, 134, 245; III, 284; V, 160, 205; VI, 29, 267, 284; İzzî, *Târih*, İstanbul 1199, vr. 63^a, 64^b, 122^{a-b}, 272^{a-b}; Küçük Çelebizâde Âsim, *Târih*, İstanbul 1282, s. 347, 376, 384, 480, 569; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevami*, II, 94, 98 vd., 147 vd.; Vâsîf, *Târih*, Bulak 1246, I, 21, 45, 49, 146; M. Andréossy, *Constantinople et le Bosphore de Thrace*, Paris 1828, s. 362; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 112-128; Sedad Hakkı El-dem, *Boğaziçi Anıları*, İstanbul 1979; M. Tayyib Gökbilgin, "Boğaziçi", *İA*, II, 667-695 [bu madde, müellifin bibliyografyada adı geçen maddesi esas alınarak Abdülkadir Özcan tarafından düzenlenmiştir].

M. TAYYIB GÖKBİLGİN

BOĞAZİÇİ MEHTAPLARI

Abdülhak Şinasi Hisar'ın
geçmiş yaşayışı ile Boğaziçi'ni
yepyeni bir değerlendiriş açısından
canlandıran eseri.

Boğaziçi Mehtapları, sanatkârın çocukluk ve ilk gençlik yıllarının hâtıraları içinden, büyük müzik fasılları ile birlikte teşrifatlı mehtap âlemlerinin yaşadığı eski Boğaziçi hayatını zengin bir şiir üslûbuyla anlatan çok orijinal bir nesir eseridir. Günümüze kendisinden artık bir şey kalmamış olan bu hayatı yazar, fikir dünyamıza getirdiği "Boğaziçi medeniyeti" görüşünden hareketle değerlendirmektedir. Bu, Bizans çağının tanımadığı, ancak fetihden bu yana asırların birikimi içinde meydana gelmiş, peyzaj ile mimarinin uyduğu, her sınıftan insanının birbiriyle uyum halinde yaşadığı, ahlâk, terbiye, sevgi, nezaket, saygı gibi mânevî güzellikler de taşıyan ve her tarafından millî ruhun aksettiği manzarası ile tamamen Türk'e has bir hayat üslûbunun ifadesi demektir. Yazarın anlatışıyla, "Bu, terkbine su, mehtap, bûlbûl sesi ve saz karışan nazik bir medeniyetti [...] Bu, âhirete, ebediyete inanan, dünyevî olduğu kadar dinî ve uhrevî bir medeniyetti".

Artık tarihe karışmış ve hâtıraları da kendisiyle birlikte yok olacak bu hayatın tamamıyla unutulmuşluğa düşmesine razı olmayan A. Ş. Hisar, eserinde o bir daha geri gelmeyecek zamanı sanatla yeniden yaşatmak, geçmiş güzellikler içinden bir mâzi şuuru ve sevgisi uyardırmak ister.

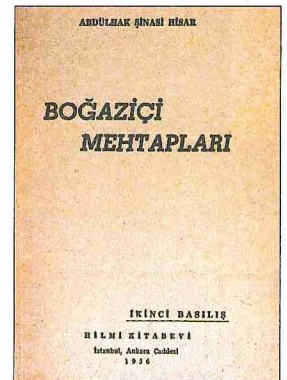
Esasını hâtıralar teşkil etmekle beraber eser alışılmış hâtırât kitaplarına benzemez. Onda bir hâtıratta bulunması tabii, hatta zarurî olan bir vak'a tarafı olmadığı gibi böyle bir vak'alar dizisi içinde ön planda şahıslar, kahramanlar da görülmez. Yazar bu hâtıralarda bir hareketin sahibi, bir vak'anın fâili hüviyetinde olmayıp etrafında yaşanana iştirak eden ve onu anlatan bir sanatkâr tanık durumundadır. Burada, vak'aların etrafında döndüğü herhangi bir kahraman veya belli şahıslar olmaksızın geçmişteki o hayatı kendisiyle hep birlikte yaşadığı bir topluluk vardır. Pek az yerde ortaya çıkan yazar kendini mümkün olduğu kadar silmiş, yerine adına konduğu bir kolektivitveyi, yani bütün bir Boğaziçi insanını geçirmiştir. Çocukluk zamanı ile iç içe olmasına rağmen ailesi

dahi anne ve anneannesini bir iki yerde anıp geçişi dışında bu hâtıralarda pek hissedilmez. Bunlarda asıl kahraman olarak kendisi ve ailesi yerine anonim ve kolektif planda her sınıftan bir Boğaziçi insanı hâkim olmuştur. Böylece eser sadece bir ferdin hâtırâtı olmaktan çok, aynı devri yaşamış insanların ortak hâtıraları şekline girmiştir. Bu hâtıralarda bunun ötesinde mutlaka bir kahraman aranırsa o, eser boyunca sahneyi terketmeyen mehtabın doğrudan doğruya kendisiyle, Boğaziçi'nin mehtaplı suları üstünde alay olmuş büyük bir sandal ve kayak kafilesinin eşliğinde yüzen müzik ve üzerlerine ay vurmuş körfez ve yalılarıdır. Vak'a diye görülecek tek şey de fasıl heyetinin yerleştiği bir sandalın etrafını sarmış yüzlerce kayıklık bir kafilenin, gelenek olmuş bir programla Boğaziçi'nin belirli köşeleri arasında yaptığı mehtap ve müzik gezisidir. Bu çerçevede içinde ay, deniz, saz, kayak ve yalı bu mehtap sahnesinin mükemmel bir orkestrasyonla aslî şahısları hükmüne girer.

Âdeta bir mehtap ve müzik âyini gibi yaşanan bu âleme ait hâtırâ ve intibahat, eserde dağınık ve tesadüfî bir şekilde değil roman kurgusuna benzer bir tertiple bir mehtap alayının duyuluş, hazırlanış, büyüyüş ve sonra dağılındaki yürüyüşü veren, değişik ana başlıklar altında sekiz fasıl ve bunlar içinde de muhtevalarını mânalandıran birer ara başlık taşıyan yirmi beş kısım etrafında toplanan bir sıralanışa konulmuştur.

"Hazırlanış" adlı ilk fasıl, eseri sonraki bahislerde anlatılacaklara açan bir giriştir. Eserin üzerine temellendirildiği Boğaziçi medeniyeti düşüncesini açıklayan, tabiatın ve geleneklerin belirlediği bir çerçevede içinde onun var oluş şartlarını anlatan bu fasılda A. Ş. Hisar Boğaziçi insanının hayatında iki ayrılmaz temel olarak tabiat ve müzik zevkinin tut-

Boğaziçi
Mehtapları'nın
ikinci baskısının
dış kapağı
(İstanbul 1956)

tuğu yeri gösterir. "Toplanış" eserin miher-
veri olan mehtap alaylarının nasıl hazır-
landığını, nasıl safha safha büyüyüp şe-
killendiğini tasvir eder. Bundan sonraki
gelişmeyi veren "Müsiği Faslı", ilk top-
lanma durağı Kalender'deki buluşma ile
meydana gelen büyük sandal kafilesi-
nin, artık cünbüşüne başlamış fasıl he-
yetinin gâh kayığı çevresinde, gâh peşin-
de Boğaziçi'nin sularında mehtabı takip
ederek körfezden körfeye yeri değiştire
değiştire yaptığı müsiği gezisini dile ge-
tirir. Kalender'den başlayıp İstinye ön-
lerine, oradan Kanlıca koyuna ve Bebek'e
kıyılar, yalılar önünden geçit yaparak
uzanan, müsiği ve ay ışığının iç içe ol-
duğu mehtap âlemi burada bütün şa-
saası ile canlandırılmaktadır. "Sükût" fas-
lında ise bu büyük gezide müsikiye ara
verilen dinlenme anlarında Boğaziçi'nin
insanda âdeta başka bir müsikeymiş his-
sini uyandıran kendisine mahsus tatlı
sessizlik atmosferi ve "Boğaziçi cenne-
ti" diye adlandırdığı, mehtap altında Bo-
ğaziçi'nin insana ürperti veren güzellik-
leriyle muhteşem dekoru ve ona ayrıca
bir mâna katan yalıların, görünüşleri-
ne göre bir yorumdan geçirilerek bir
şahsiyet gibi hüviyetlendirilişi, zirvesine
yükselmiş bir şiir duygusu ile ifadesini
bulur. Onu da varılması olağan bir neti-
ce gibi "Aşk Faslı" takip eder. Bu fasıl-
da konuşan, mehtabın pırıltıları içinde
geceye mahsus giyim ve süsleriyle bir
kat daha güzelleşen ve sadece bu meh-
tap âlemlerine tanınmış hoşgörülükle
büyük sandal kafilesinin akışı sırasında
kendilerine yakınlaşmak, göz göze gel-
mek mümkün olan kadın çehreleri kar-
şısında müsinin davet ettiği aşk hâle-
tidir.

Ancak bu güzelliklerin kemale erip zir-
veleştiği merhale kalıcı değildir. Sırada
varlık için mukadder olan, herşeyin kay-
bolmaya gittiği fânîlik faslı vardır; o ge-
lir. İşte sonunda Boğaziçi'nin o eski ge-
celerinde bütün bu yaşananları bekley-
yen kaçınılmaz son buluş ve yok oluşu
"Dağılış Faslı" anlatmaktadır. Kısımları
"Fânîlikler", "Sönüş", "Ayrılış", "Unutu-
luş" diye perde perde adlanan ve yaza-
rın bedbin bir zaman murakabesine gir-
diği bu fasıl kaybolan mesut geçmişe
bir mersiyedir. Burada, yaşı on dört on
dokuz sularında iken Boğaziçi insanı ile
hep birlikte yaşadığı mehtap gecelerin-
de bir devrin bir daha geri gelmemek
üzere kapanmakta ve kendilerine vedâ
etmekte olduğunun farkına varamayış-
larının esefleri konuşur. Eskilerce, ken-

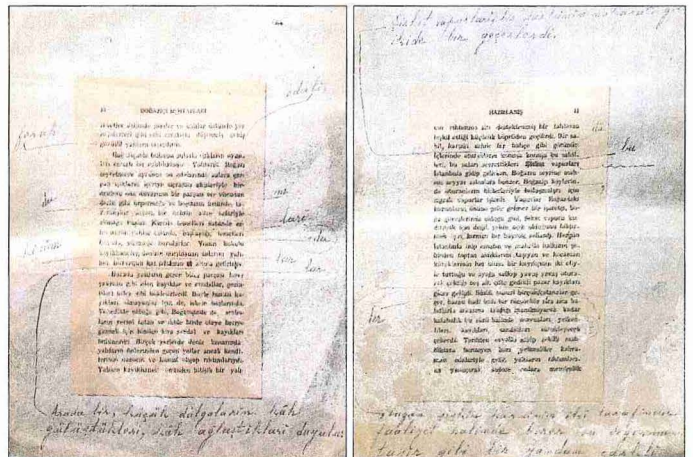
di zamanlarına nisbetle sönük ve önce-
kilerin son demleri sayılan o şaşaalı meh-
tap geceleri ve müsiği fasıllarının kendi
yetişme çağlarında zihniyet ve zevkte
alafrangalığın anlayışsızlığı ile karşıla-
şışı, artık içine girilmiş bir dağılma dev-
resinin o vakit işaretini sezemedikleri
bir habercisi olur. "Fânîlikler" ve "Sö-
nüş"ü takip eden "Ayrılış" kısmının an-
lattığı, Boğaziçi'nin mehtaplı suları üze-
rinde saatler boyu dolaşıktan sonra saz
seslerinin susup yorgun sandal kafilesi-
nin dağılısında, her defasındakilerden
biri olmak yerine aslında artık bir daha
tekrarlanmamak üzere son dağılış ve
bitişin bütün bir ima ve işareti vardır.

Fasılın "Unutuluş" adlı son kısmı, geç-
mişteki hayatımızın yazıya ve sanata ak-
setmemiş oluşu ile en güzel nice taraf-
larımızın unutulmuşluğa düşmesinin acı
ve toplu bir muhasebesini getirir. Yük-
sek ve ince bir medeniyet kurmuş Türk
hayatının tarihi yazılmadığı için Boğazi-
çi'nin en yakın tarihini ve hâtıralarını bi-
le unuttuğumuzun sızı ve eseflerini ta-
şıyan "Unutuluş"un ardından gelen ve
esere son veren "Hatırlayış" faslı, bütü-
nü ile başlı başına bir millî mâzi felse-
fesi, bir hâtıralar estetiğidir. Bu son fas-
sıl, *Boğaziçi Mehtapları*'na hareket nok-
tası olan düşünceleri ve yazılmasındaki
gayeyi tam bir açıklığa çıkarır. Bu say-
falarda eserin üzerine aldığı, geçmiş-
mizin güzelliklerini ve bunlardan biri
olarak daha tarihi yazılmamış Boğaziçi
mehtap âlemlerini unutulup hâtıraları
yok olmaktan kurtarma gaye ve misyo-
nu en belirgin ifadesini bulur. Burada
eser artık Boğaziçi mehtaplarını anlat-
mak ve canlandırmaktan da öteye, bü-
tünü ile geçmişimizin millî hâfızada yeri
ve korunması meselesi üzerinde bir dü-
şünce sistemi çapına yükselir. Bu faslı
açan ve bir geçmiş zaman felsefesini te-

mellendiren "Mâzi Cenneti"nde yazar,
"Milliyetçilik muarızları en evvel millî mâ-
ziyi unutturmak isterler. Bir millete ya-
pılabilecek sinsi ve en şeytanî hücum
onun vicdanından mâzisini almak, hâfi-
zasında mâzisini yok etmektir. Bundan
mahrum edilen bir millet en emin kuv-
vetini kaybetmiş olur"; "Muhayyel bir
âti namına geçmişte millî ve güzel ne
varsa hepsinin tahrip ve tezyif edildiği-
ni gördük" şeklindeki ifadeleri tam bir
tavir ortaya koymaktadır.

"Bizimle Birlikte Yaşayan Hâtıralar"da,
beraberlerinde devam etmekte oluşu
ile en çok uzamış olduğu kadar en çok
yaşamış da bulunduğumuz zamanı sak-
layan hâtıralarımızın estetik bir bakışla
değerlendirmesine giren A. Ş. Hisar, bu
hâtıraların bağlı bulundukları zaman çer-
çevesinden uzaklaşırken bizim olgunlaş-
mamızla birlikte yeni mânalar ve zengin-
likler kazandığını ince tahlillerle göste-
rir. Buna göre kendimizle beraber geç-
miş zamanlarımız da değişir. Bundan do-
layı her çağın hâtıralara ayrı ayrı bakışı
ve onları anlayış tarzı vardır. Eserinde
tasvir ettiği Boğaziçi'ndeki eski hayatın
âdet ve hususiyetlerini takdir edecek ol-
gunluktan uzak kalan gençlik çağında,
terbiyesini aldığı alafrangalığın tesirin-
den kendisini kurtarıp millî değerleri-
mizi öğretecek bir kılavuz bulamamış
olması dolayısıyla o sazlı mehtap âlem-
lerine sevgisiz, hevesiz ve tenkitçi göz-
lerle bakarken şimdi o hayatı yüceltip
"estetize" edişine, insanın çocukluk dev-
resinde gördüklerinin değer ve mânası-
nı senelerden sonra anlayıp farkedebil-
diği ve şuur altına giren, habersizce to-
hum halinde hâfızaya yerleşen hâtırala-
rın bizimle birlikte yaşayıp olgunlaştığı
ve billürleştiği cevabını getirir. Ufku çok
daha geniş bir medenî sorumluluk görü-
şüne yükselerek eski Türk cemiyetinin

Abdülhak
Sinasi Hisar'ın
Boğaziçi
Mehtapları'nın
ilk baskısı
üzerinde
ikinci baskı
için yaptığı
ilâve ve
rötüşler
(Ömer Faruk
Akün arşivi)

Boğaziçi'ndeki huzurlu ve güzelliklerle dolu hayatını hâtıraları ile yaşatabilmek için yaptığı işi, insan yaşayışında belirli gelişme ve ilerlemelere bir defa erişildikten sonra hâtıralarının zamanla unutulup hâfizalardan silinmelerine kayıtsız kalmak yerine mâna ve değerlerini anlayıp korumaya çalışmanın bir medeniyet gereği ve gayesi olduğu düşünce-sine bağlar.

Abdülhak Şinasi Hisar'ın anlattığı Boğaziçi hayatını mehtaplı geceleri ve mü-siki fasılları ile yaşayanlar, bazılarınca sanıldığı gibi sadece varlıklı ve imtiyazlı bir tabaka değil bütünü ile her sınıftan Boğaziçi halkı ve kısmen de İstanbul insanıdır. Sular üstündeki mü-siki fasıllarının tertipçisi her defasında bir yalı sahibi olurken yazarın belirttiği üzere sınıf ayırımı olmaksızın herkesin birer kayıkla katıldığı büyük mehtap kafesi masrafsızca meydana gelir; iştirak edenlere herhangi bir maddî külfet getirmeyen bu büyük ve saltanatlı eğlenceden sınıfı ne olursa olsun herkes çok demokratik ve ucuz bir şekilde hissesini alırdı. Bu mehtap kafesi daima herkesin ortak eseri olurdu.

Millî an'anelerinden haberdar edilmeyen genç nesillerin içinde yetiştikleri medeniyete ihanetle nasıl yabancılaştıklarını belirten, mü-sikimizin ikinci millî lisanımız ve mâziden bize miras kalan duyguların bir mahfazası olduğunu ifade eden satırlarında eserin günümüze getirmek istediği mesaj daha da bütünlüşmektedir.

A. Ş. Hisar, kendi gençliğinin hâtır ve intibalarını işlerken eserinde aynı zamanda Boğaziçi mehtap gecelerinin ve mü-siki fasıllarının kapanış devri tarihini de yazmış oluyordu. Eseri ferdî hâtıraları yanında XIX. asrın bitiş yılları ile XX. asrın başında Boğaziçi'nin mehtap âlemlerinde "mehtap" denilen deniz üstünde yüzlerce kayıklık mü-siki alaylarının, bütün halkı ile Boğaziçi örfünün bir tarihidir. Meydana getirdiği eser, üzerlerinden bir kırk sene geçtikten sonraki çağda yalnız o zamanı yaşamış, o mehtapları görmüş olanların hâfizalarında var olan ve kendisinden artık maddî iz kalmamış bir mâziyi tamamiyle unutmaktan, asıl deyimiyle ölümden kurtarmıştır. İleride Boğaziçi tarihi yazıldığında tarihçinin ortada hemen hemen tek kaynak olarak *Boğaziçi Mehtapları*'ndan öğreneceği, o âlemleri yazıya geçirebilmiş biricik şahit sıfatıyla kendisinden nakledeceği çok şey vardır.

A. Ş. Hisar'a kadar şiirimizde ve nesrimizde sadece küçük zikirler ve dağılık temaslar halinde görülebilen, Yahya Kemal, Ruşen Eşref gibi kalemlerde ise ancak makalelik bir çapa yükselebilmiş olan Boğaziçi onun eseriyledir ki beklenmedik bir muhteva genişliği ve muhteşem ifade kudretiyle Türk edebiyatında gerçek yerini bulabilmiştir. Kendisinden öncekilerin Boğaziçi'nde göremedikleri, duysalar bile tam söyleyemedikleri hemen her şeyi eserinde fevkalâde zengin ve seçkin bir üslûpla A. Ş. Hisar ifade sahasına getirebilmiştir.

Bir yalısında doğup büyüdüğü Rume-lihisar'ından soyadını dahi aldığı Boğaziçi'ni bütün yönleri ve her türlü güzellikleriyle, en ince nüanslara kadar inen zengin intibalarla yaşadığından A. Ş. Hisar onu dışarıdan ve sonradan görebilmiş olan edebiyatçılardan çok daha iyi tanıma talihine erişmiştir. Herkesten önce kendisiyle aynı çağda, aynı muhit ve aynı dekor içinde o hayatı yaşamayı önde gelen kalem sahiplerimiz Boğaziçi'ni anlatmayı ona vergi bir kabiliyet kabul etmişlerdir. Çocukluklarını ve ilk gençlik yıllarını aynı senelerde Boğaziçi'nde geçirmiş Ercümen Ekrem Talu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hamdullah Subhi Tannöver, Ruşen Eşref Üneydin, Reşat Nuri Darago gibi yaşlıları, kendilerinin Boğaziçi'nde farkına varamadıklarını, keşfedemediklerini yahut sezip de ifade edemediklerini onun görüp dile getirdiğini belirtirler. Abdülhak Şinasi Hisar, eseriyle Boğaziçi'nin güzelliklerini görmeyi ve hayatını yaşamayı öğreten müstesna bir sanatkar olarak selâmlanır.

Bu büyük hâtıralar sanatkarı, başkalarında bir paragraflık yer alabilecek yahut en genişinde birkaç sayfada tükenilecek mehtap gibi bir konuyu *Boğaziçi Mehtapları*'nda şaşırtıcı bir görüş, duyuş, kültür, tahlil ve ifade zenginliğiyle kitap hacminde bir dolgunluk ve işlenmişliğe yükseltmiştir. Onun kitabı Boğaziçi'ni mehtabı ile iç içe, böyle sayfalar boyunca anlatan, Boğaziçi'nin hayatını ve güzelliklerini bir görünüşler ve duyuşlar silsilesi halinde mehtabın etrafında toplayan ve örneği önceden tasavvur edilemeyecek bir eser olarak edebiyatımızda kendi başına bir fasıl teşkil etmektedir.

Bütün kitap, mehtap üzerinde devamlı gelişen, zenginleşen, yeni unsurlar alarak yürüyen varyasyonlardan örülmüştür. Önce söylediklerini tekrara düşme-

den, her defasında mehtabı bir başka görünüş ve duyuşla tasvir eden, değişik değişik izlenimlerle ifadeye getiren eserde hayrete düşürücü bir anlatma serveti vardır. Nüansları yakalama ustası bir üslûpçu elinde en ifadeye gelmez duyguları en ince ve kaçıcı gözlemlere bağlayan, dokunduğu şeyleri alelâdeliklerinden çıkarıp bir şiir ve rüya haline çeviriveren, kelimelerin beklenmedik karşılaşma ve buluşmaları ile yeni ifade imkânları peşinde bir nesir sanatı ortaya koyan *Boğaziçi Mehtapları*, Türkçe'nin kendisinde eriştiği estetik değerler itibarıyla de takdir konusu olmuş hususi bir ehemmiyete sahiptir.

Boğaziçi Mehtapları, mehtap temini, bu konuyu geliştiren ince tahlilleri, orijinal dikkatleri ve şiirleştiren üslûp örgüsüyle, çok dolgun kitap hacmine çıkarmış zengin ve geniş bir çerçeve içinde işleyen eser olmak bakımından yalnız Türk edebiyatı için değil dünya edebiyatında da eşine kolay rastlanamayacak müstesna bir örnek olmak imtiyazını taşımaktadır. Bir pasaj olmaktan çok öteye varıp mehtap ve onunla ilgili duyguları *Boğaziçi Mehtapları* derecesinde zenginlikle vermiş başka bir örnek aranacak olduğunda onun dünya edebiyatında bile nâdir ve pek seçkin bir yere sahip olduğu anlaşılır.

Eskiden olsa kendisine kolaylıkla "mehtabnâme" denilebilecek eseri, bir fantezi gibi gözüke de "Mehtabnâme-i Os-mânî der Belde-i İstanbul", "Mehtabnâme-i İstanbul fî Belde-i Tayyibe-i Boğaziçi", "Mehtabnâme-i Türkî an Konstantiniyye" gibi adlar altında düşünmek onun bizim için söylediklerini ve yaptığı işi anlamaya yardım edecektir.

Boğaziçi Mehtapları daha tefrika halinde yayımlanmaktayken (1942), destanlaştırdığı Boğaziçi geceleri ve mehtap âlemlerini kendisiyle aynı devir ve muhitte yaşamış Ercümen Ekrem Talu'dan başlayarak aynı tecrübe ve hâtıraların sahibi olmuş kalemlerin yanı sıra günün öteki edebiyatçılarınc da bir sürpriz, bir deha eseri, Türk nesrinde bir zafer gibi karşılanarak pek yaygın bir ilgi ve sevginin merkezi haline gelivermişti. Bu takdir dalgası eserin ikinci basılışında da devam etmiş, ilk çıktığında onun için yazı yazmış olanlar ikinci basımında tekrar ona dönmek ihtiyacını hissederek onu yeniden ele alan yazılar yazmaktan kendilerini alamamışlardır. Ondan birkaç yıl önce hakkındaki makalelerini topladığı *Boğaziçi Yakından*

adlı kitabı ile (1938) edebiyatımızda İstanbul'un bu müstesna köşesini başlı başına bir konu yapar şekilde işlemekle ilk istisnayı getirmiş olan Rusen Eşref onu tarzında ilk ve tek eser olarak selâmlarken fetihten bu yana 500 senelik edebiyatımızda Boğaziçi'nin tam ve hakiki ilk ifadecisi sayılmış (E. E. Talu), edebiyatımızın aynasına Boğaziçi'nin ilk defa onunla aksettiği söylenilmiştir (Y. K. Karaosmanoğlu), Boğaziçi'ni eski âlemleri, mehtapları ve yaşayışı ile ebedileştirdiği kadar kendisinin de ölümsüzleşen bir eser olduğundan bahsedilmiştir. İmajları, tasvirleri ve üslûbunun şiirle bürülü yapısı, eserden söz açan hemen herkesi, onun havasına uyarak kalemlerini yalın tahliller ve açıklamalardan çok hakkında onun imajları ile bir şiir ve rüya edebiyatı yapmaya kaydırmıştır. Kendisini A. Ş. Hisar gibi yüksek bir sanat ve heyecanla ifade edecek bir şairini bulduğu için Boğaziçi ve onun geçmişi de ayrıca tahlil sayılmıştır.

Boğaziçi Mehtapları, dilimizin lugatının daralıp ifade zenginliklerinin bulunduğu bir erozyona sürükleniş çağının eşliğinde, Ahmed Hamdi Tanpınar'ın kısa bir ara ile kendisini takip edecek *Beş Şehir*'i ile birlikte derlediği son ifade nimetleriyle Türk dili için bir rahmet gibi gelmiştir. A. Ş. Hisar'ın, alelâde bir lisanla anlatmak mümkün olamayacak Boğaziçi'nin güzellik ve özelliklerini mükis ve kendisine mahsus kültürü içinde dile ve ifadeye aksettirmeye çalışan eseri, üzerinde durduğu konuya uygun ve onu bütün nüansları ile karşılayabilen bir Türkçe'yi bulmak gibi bir seçkinliğe de erişmiştir.

A. Ş. Hisar'ın okuyucusundan belirli bir edebiyat ve dil seviyesi isteyen eseri yayın sahasına önce büyük bir kısmını veren yirmi bir parçalık bir tefrika olarak çıkmış (*Varlık*, nr. 199, 15 İnkiteşrin 1941 - nr. 230, 1 Şubat 1943), tefrikanın bittiği 1943 Şubatında hemen kitap halinde basılmıştır. 1956 yılı Ağustosunda nesredilen, metin üzerinde rötüşler yürütülmüş ikinci baskısından sonra da günümüze kadar yeni baskıları yapılmıştır.

Eser hakkında yazılmış birçok yazıdan bazıları şunlardır: Ercümen Ekrem Talu, "Boğaziçi Mehtapları Dolayısıyla Abdülhak Şinasi Hisar'a Mektup" (*Varlık*, XII, nr. 207, 15 Şubat 1942, s. 354-355); Mustafa Şekip Tunç, "Boğaziçi Mehtapları", *Cumhuriyet*, nr. 6643, 14 Şubat 1943; a.mlf., "Hâtıralar Âlemi ve Onun Bir Virtüözü", *TY*, nr. 268 (Mayıs 1957), s. 801-803; "Boğaziçi Mehtapları", *Ulus*, 28 Şubat 1943; Yaşar Nabi, "Boğaziçi Mehtapları", *Vatan*, nr. 814, 1 Mart 1943; Reşat Nuri Darago, "Boğaziçi'nin Destanı", *Vakit*, nr. 9007, 15 Mart 1943; a.mlf., "Geçen Zamanların Toplandığı İklim", 20. *Asır*, nr. 207, 2 Ağustos 1956, s. 23; İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, "Boğaziçi Mehtapları", *Yeni Adam*, nr. 430, 25 Mart 1943, s. 2; Fazıl Ahmet Aykaç, "Boğaziçi Mehtapları", *Ulus*, 6 Nisan 1943; Ahmet Hamdi Tanpınar, "Boğaziçi Mehtapları", *Ülkü* (yeni seri), nr. 39, 1 Mayıs 1943, s. 15-16; Cevdet Kudret, "Boğaziçi Mehtapları", 7 *Gün*, nr. 531, 10 Mayıs 1943, s. 4; Halûk Y. Şehsüvaroğlu, "Abdülhak Şinasi'nin Boğaziçi Mehtapları", *Tasvir-i Efkâr*, 14 Mayıs 1943; Rüşti Şardağ, "Boğaziçi Mehtapları Dolayısıyla", *Varlık*, XIII, nr. 237, 15 Mayıs 1943, s. 429-430; Hamdullah Suphi Tanrıöver, "Boğaziçi Mehtapları", *Akşam*, nr. 8854, 15 Haziran 1943; Nahid Sırrı Örik, "Boğaziçi Mehtapları İçin", *Tanin*, 22 Eylül 1943; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Abdülhak Şinasi Hisar'ın 'Boğaziçi Mehtapları'", *Ulus*, 1 Sonkânun 1944; Ziya Osman Saba, "Boğaziçi Mehtapları", *Vakit* (edebî ilâve), 1 Şubat 1944; Selâhattin Batu, "Boğaziçi Mehtapları", *Ulus*, 28 Ağustos 1944; Rusen Eşref Ünaydın, "Abdülhak Şinasi Hisar ve Boğaziçi Mehtapları", *İstanbul Dergisi*, II, nr. 4, Nisan 1955, s. 14-20; Fahri Celal, "Boğaziçi mehtapları", *Cumhuriyet*, 22 Mayıs 1956; Şevket Rado, "Zaman İçinde Uzaklaşan Bir Kuyruklu Yıldız", *Akşam*, nr. 13.607, 31 Ağustos 1956.

Bunlardan başka hakkında müstakil ansiklopedi maddeleri de yazılmıştır (*İstanbul Ansiklopedisi*, V, 1961, s. 2877-2882;

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, I, 1976, s. 455-456).

Yazarın sağlığında "Moonlight on the Bosphorus" adıyla Amerika'da bir vakıf tarafından basılması düşünülen İngilizce tercümesi gerçekleşmemiştir. Eserin "Boğaziçi Medeniyeti" adlı kısmından iki parça "Lob des Bosphorus" ve "Tageslauf am Bosphorus" adı altında ve kitabı tanıtan bir girişle Almanca'ya tercüme edilmiştir (Friedrich Freiherrn von Rummel, "Abdülhak Şinasi Hisar's 'Vollmondnächte am Bosphorus'", *Serta Monacensia* [Festschrift Babinger], Leiden 1952, s. 136-149).

ÖMER FARUK AKÜN

BOĞAZKESEN KALESİ

(bk. RUMELİHİSARI).

BOĞAZKÖPRÜ

Sivas yakınında
XVI. yüzyıla (?) ait köprü.

Sivas'ın 10 km. kadar doğusunda Kızılmak üzerindedir. Yaptıran kişi ve yapım tarihi hakkında açık bilgi bulunmayan köprünün bazı kaynaklarda Ortaçağ'a ait olduğu söylenmekte ise de eser üzerinde yapılan yeni bir araştırma, kitâbesinden 1525 yılında inşa edildiğinin anlaşıldığını haber vermektedir (Tunç, s. 34-36). Bir taşı üzerinde görülen Eustatheos adıyla 1910 rakamından, bu tarihte bir Rum usta veya kalfa tarafından tamir edildiği sanılmaktadır.

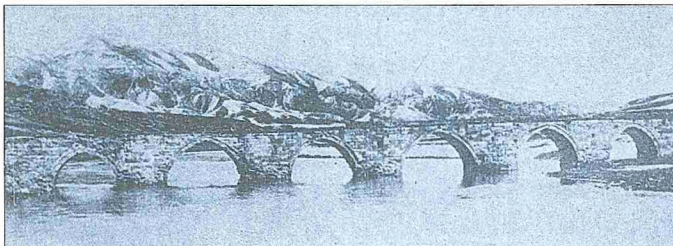
Köprünün uzunluğu 102 m., genişliği 4,45 metredir. Kesme taştan inşa edilmiş olup muntazam yontulmuş korkuluklar ve sivri kemerli altı göze sahiptir. En geniş kemer açıklığı 9 m. kadardır. Kemerlerin aralarındaki ayaklarda menba tarafında üçgen sel yaranlar vardır ve bunlar mansap tarafında yarım yuvarlaktır. Köprünün Karayün istikametindeki ucunda yine muntazam kesme taşlardan yapılmış küçük bir oda bulunmaktadır. Odanın, kitâbenin de üzerinde yer aldığı yayvan kemerli girişi itinalı bir işçilikle yapılmış ve sade bir silme ile çerçevelenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Max van Berchem — Halil Edhem, *Materiaux pour un corpus inscriptionum Arabicarum III: Asie Mineure*, Kahire 1910, s. 1, not 1, IV. VII; A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie*, Paris 1934, II, 165; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 68, rs. 39; Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 34-36.

SEMÂVİ EYİCE

Boğazköprü -
Sivas